

Sosialidemokraattiset Naiset Suomen eduskunnassa 1907 - 1996

Suomessa juhlitaan vuonna 1996 poliittisesti merkittävää saavutusta. Yhdeksän vuosikymmentä sitten suomalaisnaiset saivat ensimmäisinä Euroopassa yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden sekä vaalikelpoisuuden. Suomen Sosialidemokraattinen Puolue oli edelläkävijänä vaatimassa näitä oikeuksia, sillä puolue otti jo perustavassa kokouksessaan 1899 ohjelmaansa vaatimuksen naisten poliittisesta ja taloudellisesta yhdenvertaisuudesta. Ideologinen malli saatiin saksalaiselta veljespuolueelta, joka oli hyväksynyt vaatimuksen naisten äänioikeudesta puolueohjelmaan Erfurtin kokouksessa 1891.

Suomalaisnaisille 1906 eduskuntaudistuksen yhteydessä myönnetty vaalikelpoisuus ja äänioikeus oli Euroopassa ainutlaatuinen ilmiö, mutta myös maailmanlaajuisesti merkittävä virstanpylväs. Ranskan suuresta vallankumouksesta 1789 lähtien naiset olivat pyrkineet joukkotoiminnalla ajamaan poliittisia etujaan vedoten vallan-kumouksen tuomiin vapaus, veljeys ja tasa-arvo -käsitteisiin. Edelläkävijöinä naisten äänioikeuskysymyksessä olivat Englannin siirtomaat: Pohjois-Amerikka, Australia ja Uusi-Seelanti, joissa naisia tarvittiin rakentamaan uutta yhteiskuntaa. Näissä maissa ei ollut valmiita poliittisia kulttuureita, joten uusien aatteiden leviäminen siirtolaisten mukana oli mahdollista.

Yhdysvalloissa New Jersey osavaltiossa naiset saivat väliaikaisesti äänioikeuden jo 1776 palkkioksi osallisuudestaan itsenäisyystaisteluun englantilaisia vastaan. Oikeus kuitenkin kumottiin 1807. Uudisasutuksen levitessä länteen uudet Yhdysvaltojen osavaltiot antoivat naisilleen ääni- ja vaalioikeuden rauhanomaisemman kehityksen turvaamiseksi. "Villin lännen" osavaltioissa oli naisilla poliittiset kansalaisoikeudet jo 1800-luvun loppupuoliskolla, ensimmäisenä Wyomingissa (1869), sittemmin myös Utahissa (1870-87, 1895), Was-hingtonissa (1883), Coloradossa (1893) ja Idahossa (1896). Kaikissa Australian siirtokunnissa äänioikeus laajennettiin naisia koskevaksi kunnallisvaalien lisäksi myös valtiollisissa vaaleissa vuosina 1895-1908. Australian liittoparlamenttiin naiset saivat sekä ääni- että vaalikelpoisuuden 1902.

Vaalikelpoisuudestaan huolimatta australialaisnaiset eivät saaneet valituksi parlamenttiinsa yhtään naisedustajaa. Uudessa-Seelannissa naiset saivat äänestää parlamenttivaaleissa vuodesta 1893, mutta eivät itse voineet asettua ehdokkaiksi.

Ranskassa, Englannissa ja Saksassa naisten äänioikeuskysymys nostettiin esille 1700- ja 1800-luvulla, mutta lukuisat esitykset eivät tuottaneet tulosta. Poliittiset valtaeliitit pitivät tiukasti kiinni vanhoista oikeuksistaan. Vasta maailmansotien kaltaiset yhteiskuntia ravistelevat koettelemukset ja niiden aiheuttamat poliittiset muutokset mahdollistivat naisten äänioikeuden

toteuttamisen useissa Euroopan maissa. Ennen vuotta 1918 naisilla oli valtiollinen ääni- ja vaalioikeus Suomen lisäksi vain Norjassa (1913), Tanskassa (1915) ja Islannissa (1915). Ruotsissa naiset saivat äänioikeuden vasta ensimmäisen maailmansodan jälkeen vuonna 1919. Ensimmäisen maailmansodan päätyttyä naisten äänioikeus toteutettiin myös Itävallassa, Tsekko-slovakiassa, Saksassa, Puolassa, Alankomaissa, Neuvostoliitossa sekä Englannissa. Ranskassa, Italiassa, Unkarissa, Albaniassa ja Jugoslaviassa naiset saivat odottaa äänioikeuttaan aina toisen maailmansodan loppuun saakka. Yhteiskunnallisilta mul-listuksilta säästyneessä Sveitsissä naiset saivat äänioikeuden eräissä kantoneissa vasta 1970-luvulla. Muualla maailmassa, vanhoissa siirtomaissa Pohjois-Amerikkaa ja Oseaniaa lukuunottamatta naiset ovat saaneet poliittiset oikeudet pääasiassa maiden itsenäistyttyä 1940-luvun lopussa ja 1950-luvulla.

Naisten äänioikeus Suomessa

Suomessa ei naisten äänioikeutta ja vaalikelpoisuutta saavutettu suinkaan taisteluita. Vielä 1900-luvun alussa Suomessa toimi kansanedustuslaitoksena säätyjakoon ja Ruotsin vallan aikaisiin lakeihin pohjaava säätyvaltiopäiväjärjestelmä, joka oli auttamattomasti vanhentunut. Asemaan ja varallisuuteen perustuva äänioikeus oli naisilta poistettu 1860-luvulla vaalilakeihin tehtyjen muutosten myötä. Naisten äänioikeuden puolesta porvarillisella puolella toimivat Suomen Naisyhdistys (perustettu 1884) ja Naisasialiitto Unioni (perustettu 1892). Sosialidemokraattiset naiset pyrkivät aluksi yhteistoimintaan näiden järjestöjen kanssa, mutta äänioikeusuudistuksen tavoitteet olivat niin erilaiset, että tästä yhteistoiminnasta luovuttiin. Porvarilliset naiset ajoivat äänioikeutta vallitsevien tulo- ja varallisuusrajojen mukaisesti, mikä olisi jättänyt suurimman osan Suomen kansaa uudistuksen ulko-puolelle.

Aluksi äänioikeusuudistuksen puolesta tehtiin työtä hiljaisesti työväenyhdistysten naisosastoissa ja perustetuissa lukurenkaissa kirjallisuuden, sanomalehtien, keskustelupiirien ja valistuspuhujien avulla, sillä kenraalikuvernööri Bobrikovin aloittamat venäläistämistoimet rajoittivat kokoontumisvapautta. Vuosien 1904 - 1905 vaihteessa sisäpoliittinen tilanne muuttui naisten kannalta edullisemmaksi, kun Venäjällä puhkesi levottomuuksia Japanin sodan tappioiden ja elintarvikepulan myötä. Venäläistämispolitiikka ja sortotoimenpiteet lievenivät väliaikaisesti Suomen suurruhtinaskunnassa. Lokakuussa 1905 puhjennut suurlakko ja naisten vahva panos sortotoimenpiteiden vastaisessa taistelussa käänsi yleisen mielipiteen myönteisemmäksi naisten äänioikeusvaatimuksille. Suurlakon myötä yhteiskunnalliset asenteet radikalisoituivat. Sosialidemokraattien ohjelman mukaiset vaatimukset yleisestä ja yhtäläisestä ääni- ja vaalioikeudesta sekä perusteellisesta eduskuntareformista eivät enää tuntuneet mahdottomilta saavuttaa.

Työläisnaisten Liitto perusti 1905 äänioikeuspiiritoimikuntia, jotka valitsivat keskuudestaan kiertäviä äänioikeuspuhujia ja agitaattoreita. Näiden puhujien tehtävänä oli levittää koko maahan tietoa äänioikeuskysymyksen ja eduskuntauudistuksen tärkeydestä. Äänioikeusrahastoja kartutettiin keräysten, ompeluseurojen ja lahjoitusten avulla. Erällä paikkakunnilla

perustettiin jopa naisten punakaarteja poliittisten vaatimusten tueksi. Näillä ei kuitenkaan ollut liittohallinnon varauksetonta hyväksyntää.

Suurlakko päättyi työväen voittoon. Keisari Nikolai II:n allekirjoitti marraskuun manifestin 4.11.1905, jossa senaatille annettiin tehtäväksi laatia uusi valtiopäiväjärjestys Suomen kansaneduskunnan ajanmukaistamiseksi yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden pohjalta. Työläisnaisten Liitto päätti vauhdittaa senaatin toimia järjestämällä naisten äänioikeuspäivän 17.12.1905. Kaikkiällä Suomessa työläisnaiset marssivat suurina joukkoina ja osoittivat mieltään yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden puolesta. Esimerkiksi Tampereen työläisnaisten äänioikeuskomitea valmisteli mielenosoitusretken ohjelman erityisellä huolella. Retkeä varten tilattiin runo ja Tampereen työväenyhdistyksen soittokunta esiintymään. Retkelle osallistujat lauloivat marssiensa Kansainvälisen, Marseljeesin ja Työväen marssin. Mielenosoituskulkue oli koristautunut lipuin, nauhojen ja merkein, joita riitti myyntiin asti. Katselijoille jaettiin lisäksi painettuja lentolehtisiä "Suomen naisten julistuksia", joissa kerrottiin Työläisnaisliiton äänioikeustavoitteista ja eduskunta-uudistuksen tarpeellisuudesta.

Senaatti asetti ylimääräisen eduskunta-uudistuskomitean, jossa olivat edustettuina kaikki puolueet. Vaikka komitean puheenjohtajana toiminut Robert Hermansson vastusti naisten äänioikeutta, ne kuitenkin hyväksyttiin muiden komitean jäsenten puoltaessa asiaa. Työläisnaisten Liitto painosti omalta osaltaan komitean sosialidemokraattisia jäseniä vaalikelpoisuus kysymyksessä uhkaamalla vaalilakolla: kieltäytymällä äänestämästä muita kuin itse asettamiaan naisehdokkaita.

Naisten äänioikeuskomitea toimi Tampereella vuosina 1905-1906. Tästä aktiivien työläisnaisten joukosta Olga Jokisalo ja Alma Jokinen valittiin vuonna 1908 eduskuntaan. Istumassa vasemmalla Emmi Murto, Siiri Louki, Ellen Mäkelin, Olga Jokisalo, Alma Jokinen ja seisomassa vasemmalta Hilja Vapaavuori, Elina Peura, Laina Westerlund, Hilja Peltonen, Ida Kari ja Emmi Koivunen.

Eduskunta-uudistuskomitean esitys, joka takasi yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden kaikille 21-vuotiaille säätyyn tai varallisuuteen katsomatta, oli sosialidemokraattien toiveiden mukainen. Senaatin käsittelyssä senaattorivaliokunta nosti kuitenkin vaalikelpoisuus- ja äänioikeus-ikärajan 24:ään. Nikolai II hyväksyi lain 9.5.1906 ja säätyvaltiopäivien lopullista käsittelyä joudutti Senaatintorilta Säätytalolle marssinut mielenosoituskulkue, jossa naiset olivat innolla mukana. Laki astui voimaan 1.10.1906, ja maassa alettiin valmistautua ensimmäisiin yksikamarisen eduskunnan vaaleihin.

Ensimmäisten sosialidemokraattisten naisvaaliagitaattoreiden joukossa oli kymiläinen (Elisabeth) Liisa Ihander. Hän oli ollut mukana perustamassa Hallan työväenyhdistystä 1898, ja rohkeana naisena hän ilmoittautui vaalineuvojaksi, kun Suomessa järjestettiin ensimmäiset yleiseen ja yhtäläiseen äänioikeuteen perustuvat eduskuntavaalit. Liisa Ihander hankki naapurin vaimon viisilapsisen katraansa kaitsijaksi ja lähti opastamaan Kymin vaalialueelle, kuinka punainen viiva oli vaalilistaan vedettävä. Köyhän suurperheen äidin vaatteet eivät

kuitenkaan käyneet arvokkaaseen tehtävään. Onneksi naapurissa Hallan työläisten isossa "pytingissä" asui myös Valtosen perhe, jonka tyttäret tulivat myöhemmin kuuluisiksi Harmony Sisters-laulajina. Heidän äitinsä, Ester Valtonen toimi pe-lastusarmeijassa ja lainasi univormunsa takkia Ihanderin Liisan vaalimatkoja varten. Sosialidemokraattien vaaliagitaatiota tukeneen Esteri Valtosen sukulaispojasta Martti Ahtisaaresta tuli sittemmin Suomen Presidentti.

Vuoden 1907 eduskuntavaalien 799 kansanedustajaehdokkaasta naisia oli 66. Sos.dem. Naisliitto oli saanut puolueen listoille omia ehdokkaitaan 14, mikä oli 10% sosialidemokraattien listoilla olevista. Vaalit pidettiin perjantaina 15.3. ja lauantaina 16.3. 1907. Ensimmäiseen yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden pohjalta valittuun yksikamariseen eduskuntaan pääsi kaikkiaan 19 naista.

Äänioikeusuudistuksen toteuduttua alkoi laaja vaaliagitaatio naisten keskuudessa. Yksi naisagitaattoreista oli Liisa Ihander, joka kuvassa seisoo pojantyttärensä kansanedustaja Pirkko Aron takana vuonna 1928 (Pirkko Aron albumi).

Sosialidemokraattisen Naisliiton asettamista naisehdokkaista yli puolet tuli valituksi Liisa Ihanderin kaltaisten agitaattoreiden työn tuloksena. Sosialidemokraattien yhdeksän naisedustajaa olivat Ida Aalle, Anni Huotari, Mimmi Kanervo, Maria Laine, Sandra Lehtinen, Jenny Nuotio, Hilja Pärssinen, Maria Raunio ja Miina Sillanpää. He olivat kaikki tulleet tunnetuiksi hyvinä puhujina ja työläisnaisten etujen ajajina. Nuorin heistä oli 25-vuotias Jenny Nuotio ja vanhin Miina Sillanpää (40), joka oli jo ehtinyt luoda näkyvän poliittisen uran Palveli-jataryhdistyksen johdossa. Vain Ida Aalle ja Miina Sillanpää olivat naimattomia, muilla oli perhe huollettavanaan kansanedustajatehtäviensä ohessa. Maria Raunio oli viiden pojan leskiäiti; Jenny Nuotio ja Mimmi Kanervo odottivat perheenisäystä kansanedustajakaudellaan.

Työläisnaisedustajat tekivät 1907 - 1908 aloitteita avioliitto- ja perheoikeuden uudistamiseksi, vanhentuneen palkkaussäännön kumoamiseksi sekä kotien perustamiseksi aviottomia äitejä ja heidän lapsiaan varten. Ainoastaan laki naisten avioliittoään korottamisesta 15 vuodesta 17:ään saatiin ennen eduskunnan hajottamista läpi.

111 naiskansanedustajaa ja 21 ministeriä

Kaikkien naiskansanedustajien osuus eduskunnassa on tasaisesti noussut. Poikkeuksena tästä kehityksestä ovat vain syvän taloudellisen laman aikaiset vaalit 1929-1939 ja vuoden 1995 vaalit. SDP:n naiskansanedustajien lukumäärä on noudattanut samaa kehityslinjaa. En-simmäisissä eduskuntavaaleissa valituista SDP:n kansanedustajista naisia oli 11,6 % ja osuus nousi tasaisesti ylittäen 20 % vuoden 1954 eduskuntavaaleissa. Erityisen nopeata naisten osuuden kasvu oli 1970- ja 1980-luvulla. Noina vuosina naisten äänestysaktiivisuus ylsi samalle tasolle miesten kanssa. Vuoden 1991 eduskunnan sosialidemokraattisista kansanedustajista jo lähes puolet, 45,8 % oli naisia (katso liite 3.).

Vaikka SDP:n vaalilistoilla on ollut ensimmäisistä eduskuntavaaleista lähtien vähemmän nais- kuin miesedokkaita,

on naisia kuitenkin valittu eduskuntaan suhteessa enemmän kuin heidän prosentuaalinen osuutensa ehdokkaista olisi edellyttänyt. Toisin sanoen asetetuilla naisehdokkailla on ollut paremmat mahdollisuudet päästä eduskuntaan. Osittain tästä syystä sosialidemokraattisten naisten kansanedustajakaudet ovat olleet pitkiä, ja he ovat pystyneet hankkimansa kokemuksen nojalla tehokkaaseen lainsäädäntötyöhön.

Yksikamarisessa eduskunnassa on sen 90-vuotisen historian aikana ehtinyt istua 111 tässä matrikkelissa esiteltyä sosialidemokraattista naiskansanedustajaa.

Ministeriksi on heistä nimitetty 19, mikäli mukaan lasketaan myös keväällä 1918 valtaa pitäneen kansanvaltuuskunnan kaksi naisministeriä. Hanna Karhinen toimi kansanvaltuuskunnan sisäasiain-osaston 2. valtuutettuna päävastuunaan siviiliasiat ja Hilja Pärssinen oli sosiaali-asiainosaston 2. valtuutettu.

Kaikkiaan sosialidemokraattisia naisministereitä on matrikkelissa 21, sillä kansanedustajien lisäksi ministereiksi on noussut kaksi sosiaalihallituksen pääjohtajaa Alli Lahtinen ja Vappu Taipale. Eduskunnan puhemiehistöön ei sosialidemokraattisista naiskansanedustajista ole toistaiseksi päässyt ikäpuhemiehen Miina Sillanpään lisäksi kuin Pirkko Työläjärvi ja Saara-Maria Paakkinen.

Yleisesti matrikkelissa esiintyvät kansanedustajat voidaan jakaa ennen vuotta 1918 toimineisiin tienavaajiin, sotien välisen ajan puurtajiin ja toisen maailmansodan jälkeisiin hyvinvointiyhteiskunnan rakentajiin. Tienavaajista valtaosa oli vain kansakoulun käyneitä, itseopiskelleita työläisnaisia, jotka tunsivat naisten aseman epäkohdat kipeästi omassa elämässään. He nostivat naisten ja lasten asemaa koskevan lainsäädännön uudistustarpeen esille tekemällä useita mm. työsuojelulainsäädäntöä, perheoikeutta ja sosiaalilainsäädäntöä koskevia lakialoitteita. Valitettavasti ensimmäisen maailmansodan ja sisäpoliittisten levottomuuksien vuoksi eduskunnan työrauha häiriintyi. Tsaari Nikolai II hajotti eduskunnat usein kesken istuntokausien ja tästä johtuen lakeja ei aloitteista huolimatta saatu valmiiksi.

Tienavaajien eduskuntaura päättyi muutamaa poikkeusta lukuunottamatta vuoden 1918 kansalaissotaan. Sosialidemokraattisista naiskansanedustajista joutui vangituiksi valtiopetosyytteen nojalla 14, joista Sofia Hjulgrén teloitettiin. Venä-jälle pakeni kaikkiaan 12 SDP:n naiskansanedustajaa. Heistä Neuvostoliiton si-säisissä puhdistuksissa 1930-luvulla menehtyi seitsemän (katso liite 3.).

Tienavaajien tilalle astui puurtajasukupolvi, joka pyrki viemään läpi tienavaajien tekemät aloitteet, mm. avioliittolaki uudistettiin lopulta vuonna 1929. Toisen maailmansodan jälkeen eduskuntaan nousi entistä koulutetumpia SDP:n naisia, jotka ajoivat naisten tasa-arvoon perustuvia lakialoitteita. Heidän saavutuksenaan on hyvinvointiyhteiskunnan perusrakenteiden kokoaminen äitiys- ja vanhustenhuollon sekä päivähoito- ja peruskoulu-uudistusten kaltaisista lakipilareista.

Marjaliisa Hentilä